

הומש כס"י משולב

פרשת יתרו, שמות יח - כ, ע"ב פסוקים

פרק יח

(ט) וַיִּתְּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְקֹוֹק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵצִילוּ מִיַּד מִצְרַיִם:

ויחל יתרו. וישמח יתרו, זה פשוטו. ומדרשו, נעשה בשרו חדודין חדודין, מיצר על איבוד מצרים, היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה.

על כל הטובה. טובת המן והבאר והתורה. ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא:

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְרוּךְ יְקֹוֹק אֲשֶׁר הֵצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם אומה קשה וּמִיַּד פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ קִשָּׁה אֲשֶׁר הֵצִיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם. כתרגומו (מִתַּחַת מְרוֹת מִצְרַיִם), לשון רידי ומרות היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה:

(יא) עַתָּה יָדַעְתִּי מִכִּירוֹ הֵייתִי לְשַׁעֲבֵר, ועכשיו ביותר כִּי־גָדוֹל יְקֹוֹק מְכַל־הָאֱלֹהִים מלמד שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם, שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה כִּי בְדַבָּר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם. כתרגומו (אֲרִי בְּפִתְגָמָא דְחֻשְׁבּוֹ מִצְרַיִם לְמַדָּן יֵת יִשְׂרָאֵל בִּיה דְּנִינוּן), במים דימו לאבדם והם נאבדו במים. אשכּוּל. אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו לשון (בראשית כה כט) ויזד יעקב מזיד, בקדרה אשר בשלו בה נתבשלו:

(יב) וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה עֲלָה כמשמעה, שהיא עולה כליל וּזְבָחִים שלמים לאלהים וַיָּבֵא אֶהָרֶן וְכָל וַזְּקֵנֵי יִשְׂרָאֵל ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניו לְאֶכְלֵלָחֶם עֲסַחְתָּן מֹשֶׁה לְפָנָי הָאֱלֹהִים. מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאילו נהנה מזיו השכינה:

*

שני

(יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשַׁפֵּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב:

(יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת מוצאי יום הכיפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחק אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכיפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר (פסוק טז) והודעתי את חקי וגו', ומשנתנה תורה עד יום הכיפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי בשבעה עשר בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכיפורים.

ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן (פסוק כז) וישלח משה את חותנו, ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י כט) נוסעים אנחנו אל המקום וגו' (שם לא) אל נא תעזוב אותנו, ואם זו קודם מתן תורה, מששלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חובב, ובנו של יתרו היה, הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב (שופטים ד יא) מבני חובב חותן משה.

וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשַׁפֵּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. יתרו. שבע שמות נקראו לו, רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל. יתר, על שם שיתר פרשה אחת בתורה (להלן פסוק כא) ואתה תחזה. יתרו, לכשנתגייר וקיים המצוות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחבב את התורה. וחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד יא, הפטרת בשלח) מבני חובב חותן משה. ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, ומה הוא אומר (לעיל ב יח) ותבאנה אל רעואל אביהן, שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי.

כִּהְיָ מִדִּין חֲתָן מֹשֶׁה כאן היה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך, ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו, שנאמר (לעיל ד יח) וישב אל יתר חותנו אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ שְׁקוּל משה כנגד כל ישראל. את כל אשכּוּל. להם בירידת המן ובבאר ובעמלק כִּי־הוֹצִיא יְקֹוֹק אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. זו גדולה על כולם:

(ב) וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶ׈ה אֶת־צִפְרָה אִשְׁתּוֹ שְׁלוּחִיהָ. כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין (לעיל ד יט) לך שוב מצרימה, (שם כ) ויקח משה את אשתו ואת בניו גו' ויצא אהרן לקראתו, (שם כז) ויפגשוהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו. אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואילו בני. אמר לו והיכן אתה מוליכן. אמר לו למצרים. אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם. אמר לה לכי אל בית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה:

(ג) וַאֲתֵּי שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׂם הָאֱלֹהִים גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ:

(ד) וְשֵׁם הָאֱחָד אֵילִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצֵּלְנִי מִחַרְבַּב פְּרַעֲהַ. כשגילו דתן ואבירם על דבר המצרי וביקש להרוג את משה, נעשה צוארו כעמוד של שישי:

(ה) וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמַּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲזָה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים: אֵל המדבר. אף אנו יודעין שבמדבר היו, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר, מקום תהו, לשמוע דברי תורה:

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה על ידי שליח אָנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלָיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה. אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה:

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְאָת הָתָנּוּ כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקֹוּ לוֹ וַיִּשְׁאַלּוּ אֵיִשְׁרָאֵל עֵדוּ לְשָׁלוֹם וַיִּסְתַּחֲוּ וַיִּשַׁקּוּ לוֹ. איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה וַיָּבֵאוּ הָאֱהָלָה:

(ח) וַיִּסְפָּר מֹשֶׁה לְחֲתָנּוֹ לְמַשׁוֹךְ אֶת לְבָבוֹ לְקִרְבּוֹ לְתוֹרָה אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְקֹוֹק לְפְרַעֲהַ וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹרֵת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצַאֲתֶם בְּדַבָּר וַיַּצֵּל יְקֹוֹק: את כל התללה. שעל הים ושל עמלק. התללה. למ"ד אל"ף מן היסוד של התיבה, והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה, תקומה, תנואה:

(כד) וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר: (כה) ויבחר משה אנשי חיל מקלי ישראל ויתן אתם ראשים עלהעם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות:

(כו) וישפטו אתהעם ודיינין ית עמא בכלעת אתהדבר הקשה וביאון מייטין אלמשה וכלהדבר הקטן ישפוטו הם. כמו ישפוטו, וכן (רות ב ח) לא תעבורי, כמו לא תעבורי. ותרגומו דיינין אינון. מקראות העליונים הם לשון צווי, לכך מתורגמין וידונון, ייתון, ידונון, ומקראות הללו לשון עשייה:

(כז) וישלח משה אתחתנו וילך לו אלארצו. לגייר בני משפחתו: פ

*
רביעי
פרקיט

(א) בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ביום הזה. בראש חודש. לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה, שהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנו:

(ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויסעו מרפידים. למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידים היו חונים, בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה ויחגו במדבר ויחזו שם ישראל כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומת ובמחלוקת נגד ה'הר. למזרחו, וכל מקום שאתה מוצא נגד, פנים למזרח:

(ג) ומשה עלה אלההאליהם ביום השני. וכל עליותיו בהשכמה היו, שנאמר (לקמן לד ד) וישכם משה בבוקר ויקרא אליו יקנן מרההר לאמר כה תאמר בלשון הזה וכסדר הזה לבית יעקב אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה ותגיד לבני ישראל. עונשין ודקדוקין פרש לזכרים, דברים הקשין כגידין:

(ד) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים לא מסורת היא בידכם, ולא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם, ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם. ואשא אתכם על-פנפי נשרים ואשא אתכם. זה יום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כולם לרעמסס. ואונקלוס תרגם ואשא - ונטלית יתכון, כמו ואסיע אתכם, תיקן את הדבר דרך כבוד למעלה.

על כנפי נשרים. כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם, שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכך נותן על כנפיו, אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני. אף אני עשיתי כן, (לעיל יד יט) ויסע מלאך האלהים וגו' (שם פס' כ) ויבא בין מחנה מצרים וגו', והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם. ואבא אתכם אלי. כתרגומו (וקריבית יתכון לפולחני):

(ה) ועתה אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות אס'שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את-בריתי שאכרות עמכם על שמירת התורה והיותם לי סגלה מכלהעמים אוצר חביב, כמו

על כך, שנאמר (פסוק הבא) מדוע אתה יושב לבדך וכולם נצבים מן-הבקר עד-הערב. אפשר לומר כן? אלא כל דיינין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר בו (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד:

(יד) וירא חתנו משה את כל-אשר-הוא עשה לעם ויאמר מדהדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל-העם נצב עליך מן-בקר עד-ערב:

(טו) ויאמר משה לחתנו כי-יבא כמו כי בא, לשון הווה אלי העם לד'רש אליהם. כתרגומו 'למתבע אולפן', לשאול תלמוד מפי הגבורה:

(טז) כי-יהיה להם דבר בא אלי מי שיהיה לו דבר בא אלי וישפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את-חקי האלהים ואת-תורתיו:

(יז) ויאמר חתנו משה דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה:

(יח) נבל תבל כתרגומו (מלאה תלאי). ולשונו לשון כמישה, פליישטר"ר בלעז [לכמוש], כמו (ירמיה ח יג) והעלה נבל, (ישעיה לד ד) כנבול עלה מגפן וגו', שהוא כמוש על ידי חמה ועל ידי קרח, וכחו תש ונלאה גם-אתה לרבות אהרן וחור ושבעים זקנים גסהעם הזה אשר עמד כי-כבד ממך הדבר כובדו רב יותר מכחך לאתנוכל עשהו לבדך:

(יט) עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלהים עמך בעצה, אמר לו צא המלך בגבורה יהיה אתה לעם מול האלהים שליח ומליץ בינותם למקום, ושאל משפטים מאתו והבאת אתה את-הדברים דברי ריבותם אלההאליהם:

(כ) והזרתה אתהם את-החקים ואת-התורות והודעת להם את-הדבר, ילכו בה ואת-המעשה אשר יעשו:

(כא) ואתה תחזה ברוח הקודש שעליך מכלהעם אנשי-חיל עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים יראי אלהים אנשי אמת אלו בעלי הבטחה, שהם כדאי לסמוך על דבריהם, שעל ידי כן יהיו דבריהם נשמעין שנאי בצע ששונאין את ממונם בדן, כההיא דאמרין 'כל דיינא דמפקין ממונא מיניה בדינא לאו דיינא הוא' ושמתי עליהם שרי אלפים הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף שרי מאות ששת אלפים היו שרי חמשים שנים עשר אלף ושרי עשרת ששים אלף:

(כב) וישפטו וידונון, לשון צווי אתהעם בכלעת והיה כלהדבר הגדל ביאיו אליך וכלהדבר הקטן וישפטהו והקל מעליך דבר זה להקל מעליך. והקל - כמו (לעיל ח יא) והכבד את לבו, (מלכים ב ג כד) והכות את מואב, לשון הווה ונשא אתה:

(כג) אם אתהדבר הזה תעשה וצוון אלהים ויכלת עמד המלך בגבורה, אם יצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכב על ירך לא תוכל לעמוד וגם כל-העם הזה אהרן נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמר על-מקמו יבא בשלום:

*
שלישי

(ד) לַאֲתֵּעֶשֶׂה לָךְ פֶּסֶל עַל שֵׁם שֵׁנֶפֶס לְכַל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם תְּמוּנֹת כָּל דָּבָר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

(ה) לַאֲתֵּעֶשֶׂה לָּךְ וְלֹא תַעֲבֹדָם כִּי אֲנִי יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא מִקְנָא לִיפְרַע, ואינו עובר על מדתו למחול על עוון עבודה זרה. כל לשון קנא אינפרינמיני"ט בלעז [חרון אף], נותן לב ליפרע פקד עון אבת על-בנים על-שלישים ועל-רבעים לשנאי. כתרגומו (כז) מְשַׁלְּמִין גְּנָא לְמַחְסֵי בְּתַר אֲבָהֵתְהוֹן, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם:

(ו) וְעֵשָׂה חֶסֶד לְאֶלְפִים נוצר חסד שאדם עושה, לשלם שכר עד לאלפיים דור, נמצאת מידה טובה יתירה על מידת פורענות אחת על חמש מאות, שזו לארבעה דורות וזו לאלפים לאהבי ולשמרי מצוות: ס

(ז) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְקֹוֹק אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת־שֵׁמוֹ לְשׁוֹא. נְשׂוּאָה. (השני לשון שקר, כתרגומו (לְשָׁקְרָא)) כמא דתימר (שבועות כט). אי זהו שבועת שוא, נשבע לשנות את הידוע, על עמוד של אבן שהוא של זהב. (הראשון לשון מגן, כתרגומו (לְמַגְנָא)) זה הנשבע לחינם ולהבל, על של עץ ועל אבן אבן: פ

(ח) זְכוֹר אֶת־יְמֵי הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

זכור. זכור ושומר בדבור אחד נאמרו. וכן (לקמן לא יד) מחלליה מות יומת - (במדבר כח ט) וביום השבת שני כבשים. וכן (דברים כב יא) לא תלבש שעטנז - (שם יב) גדילים תעשה לך. וכן (ויקרא יח טז) ערות אשת אחיך - (דברים כה ה) יבמה יבא עליה, הוא שנאמר (תהלים סב יב) אחת דבר אלהים שנים זו שמעתי. זכור לשון פעול הוא, כמו (ישעיה כב ג) אכול ושתו, (שמואל ב ג טז) הלוך ובכה, וכן פתרונו, תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נדמנו לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת:

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּיךָ. כשתבא שבת, יהא בעיניך כאילו מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה:

(י) יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לִיקְוֹק אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל־מְלַאכָה אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבִתֶּיךָ אִלּוּ קַטְנִים. או אינו אלא גדולים, אמרת הרי כבר מוזהרים הם, אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת הקטנים, וזו ששנינו (שבת קכא). קטן שבא לכבות אין שומעין לו, מפני ששביתתו עליך עבדך וְאִמְתֶּיךָ וּבְהֵמַתְךָ וְגַרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְקֹוֹק אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּבִיכּוֹל הַכְּתִיב בְּעַצְמוֹ מְנוּחָה, ללמד הימנו קל וחומר לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה, שיהא נח בשבת על-כּוֹן בְּרַךְ יְקֹוֹק אֶת־יְמֵי הַשַּׁבָּת וְיִקְדְּשֵׁהוּ: ככך, ויקלססו. ברכו במן לנפולו בששי לחם משנה, וקדשו במן שלא היה יורד בו: ס

(יב) כִּבְּדוּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ וְאֶת־אֲמִיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: למענו יארכונו ימיך. אם תכבד יארכונו, ואם לאו יקצרונו, שדברי תורה נוטריקון הם, נדרשין מכלל הן לאו ומכלל לאו הן: ס

(יג) לֹא תִרְצַח ס לֹא תִנְאַף אין ניאוף אלא באשת איש, שנאמר (ויקרא כ י) מות יומת הנואף והנואפת, ואומר (יחזקאל טז לב) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים ס לֹא תִגְנוֹב בגונב נפשות הכתוב מדבר. לא תגנובו (ויקרא יט יא) - בגונב ממון. או אינו אלא זה בגונב ממון, ולהלן בגונב נפשות, אמרת דבר הלא תגנובו, מה לא תרצח, לא תנאף, מדבר בדבר שחייבין עליהם מיתת בית דין, אף לא תגנובו דבר שחייב עליו מיתת בית דין ס לַאֲתֵּעֶנָה בְּרַעַךְ עַד שֶׁקָּרָא: ס

מזמנים להתייצב על עמדם פְּנֵי־יְפָרִיץ בָּהֶם יְקֹוֹק. לשון פרצה, יהרוג בהם ויעשה בהם פרצה:

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְקֹוֹק לֹא־יִוָּבֵל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָרָה סִינֵי כִּי־אָמַרְתָּ הַעֲדֶתָהּ בְּנֹו לְאֹמֶר הַגִּבֹּל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: לא יוכל העם. איני צריך להעיד בהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלושת ימים, ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות:

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹי יְקֹוֹק לְדָוִד וְהַעֲדָה בָּהֶם שְׁנֵית, שמזרזין את האדם קודם מעשה, וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה וְעֵלִיתָ אֶתָּה וְאֶהְרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים, וְהָעָם אֶל־הָרָה סִינֵי לַעֲלֹת אֶל־יְקֹוֹק וְעֵלִיתָ אִתָּה וְהָיָה עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים. יכול אף הם עמך, תלמוד לומר ועלית אתה. אמור מעתה, אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והם מחיצה לעצמם. משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עיקר אל יהרוס את מצבם לעלות אל ה' פְּנֵי־יְפָרִיץ בָּהֶם. אף על פי שהוא נקוד חטף קמ"ץ אינו זז מגזרתו, כך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפ"ם, כשהיא סמוכה במקף משתנה הנקוד לחטף קמ"ץ:

(כה) וַיִּרְדַּ מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם. התראה זו: ס

פְּרָק ב

(א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אִין אֱלֹהִים אֵלָא דִּיין. [וכן הוא אומר אלהים לא תקלל ותרגומו דיינא], לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר, ואם לאו אינו מקבל עליהם פורענות, יכול אף עשרת הדברות כן, תלמוד לומר וידבר אלהים, דייין ליפרע אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִלְּמַד שֶׁאִמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲשֵׂת הַדְּבָרֹת בַּדְּבָר אֶחָד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן. אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו לְאֹמֶר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו: ס

(ב) אֲנִכִּי יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּדָאִי הִיא הַהוֹצָאָה שֶׁתִּהְיֶה מְשׁוּעָבְדִים לִי. דבר אחר, לפי שנגלה בים כגבור מלחמה, ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר (לקמן כד י) ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, זו היתה לפניו בשעת השעבוד, (שם) וכעצם השמים, משנגאלו, הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשיוות הן, אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר, לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנאמר (להלן פסוק טו) את הקולות, קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשיוות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד, אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר (לקמן לב יא) למה ה' יחרה אפך בעמך, לא להם צוית' לא יהיה לכם אלהים אחרים', אלא לי לבדי.

מְבִית עֲבָדִים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו. או אינו אומר אלא מבית עבדים, שהיו עבדים לעבדים, תלמוד לומר (דברים ז ח) ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים, אמור מעתה עבדים למלך היו, ולא עבדים לעבדים:

(ג) לֹא־יִהְיֶה לָךְ לְמָה נאמר, לפי שנאמר (פסוק הבא) לא תעשה לך, אין לי אלא שלא יעשה, העשוי כבר מנין שלא יקיים, תלמוד לומר לא יהיה לך אֱלֹהִים אֲחֵרִים שאינן אלהות, אלא אחרים עשאום אלהים עליהם. ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם ואינן עונין אותם, ודומה כאילו הוא אחר, שאינו מכירו מעולם עַל־פְּנֵי. כל זמן שאני קיים, שלא תאמר לא נצטוו על עבודה זרה אלא אותו הדור:

